

بررسی تطبیقی جریان پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران و جهان

وحید بخردی نسب^۱

صدیقه مظاهری^۲

چکیده

هدف از مطالعه حاضر بررسی تطبیقی جریان پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران و جهان است. جامعه آماری این پژوهش مقالات چاپ شده در مجله‌های حسابداری، مالی و اقتصاد در زمینه مالی رفتاری طی فروردین ۱۳۸۲ تا خرداد ۱۳۹۷ است. دلیل انتخاب سال ۱۳۸۲ چاپ اولین مقاله منتشر شده با واژگان کلیدی مالی رفتاری در این سال است. اجرای پژوهش مبتنی بر روش تحلیل محتواست. شیوه جمع‌آوری اطلاعات با تکیه بر روش فرا تحلیل و رجوع به سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و استخراج لیست مجلات مورد تأیید وزارت علوم در زمینه حسابداری، مالی و اقتصاد با واژگان کلیدی مالی رفتاری، اقتصاد رفتاری، تورش رفتاری و سوگیری رفتاری است. در نهایت پژوهش‌های منتشر شده داخلی در حوزه مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری با انواع تورش‌های رفتاری با پژوهش‌های منتشر شده در زمینه مالی رفتاری و اقتصاد مالی در کشورهای آمریکا، انگلیس، آلمان، فرانسه (نیوزلند)، استرالیا (کانادا)، چین، اسپانیا و اسرائیل طی سال‌های ۲۰۱۵-۱۹۶۷ مقایسه شد. براساس یافته‌ها بین پژوهش‌های منتشر شده در حوزه اقتصاد رفتاری و حوزه مالی رفتاری ۵۳ درصد و بر مبنای قلمرو زمانی ۶۳ درصد همبستگی وجود دارد و سهم پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران ۲/۴۲ درصد است که نشریه دانش سرمایه‌گذاری جزء نشریه‌های پیش‌رو می‌باشد. اولین پژوهش با واژگان کلیدی مالی رفتاری در ایران در سال ۱۳۸۳ در نشریه تحقیقات مالی به چاپ رسیده است. سهم پژوهش اقتصاد رفتاری ۱/۳۲ درصد است که نشریه مدیریت دارایی و تأمین مالی پیش‌رو است و اولین پژوهش با واژگان کلیدی اقتصاد رفتاری نیز در سال ۱۳۸۲ در نشریه تحقیقات اقتصادی به چاپ رسیده است. نتایج بیان‌گر این نکته است که این حوزه از پژوهش با توجه به اهمیت آن در درک بهتر رفتار بازار مالی و تصمیم‌گیری صحیح بخش اندکی را به خود اختصاص داده است.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد رفتاری، بررسی تطبیقی، تحلیل محتوا، فرا تحلیل، مالی رفتاری

JEL: G4, D1, D9, E7

^۱ دکتری حسابداری، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد، نجف‌آباد، ایران. (نویسنده مسئول)
vahid.bekhradinassab@gmail.com

^۲ مربی، گروه حسابداری، مؤسسه آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی فیض الاسلام، خمینی‌شهر، اصفهان، ایران.
mazaheri.mmm@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۰۳

مقدمه

سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری نقش مهمی در محیط اقتصادی کشور و رفتار سرمایه‌گذاران دارد؛ زیرا بسیاری از تصمیم‌های مالی براساس بازخورد حاصل از این سیستم‌ها اتخاذ می‌شود و سهم عمده‌ای از مبادلات اوراق بهادار که به خرید و فروش سهام شرکت‌ها اختصاص دارد، تحت تأثیر اطلاعات مالی است که از طریق سیستم‌های اطلاعات حسابداری تهیه و ارائه می‌شود. ولی همواره جای این سؤال باقی است که چگونه از اطلاعات حسابداری در عمل استفاده می‌شود و چرا در برخی موارد، نتایج متفاوت و غیرقابل پیش‌بینی بر اثر به‌کارگیری این اطلاعات مشاهده می‌شود. بر این اساس آثار رفتاری حسابداری از دیرباز مورد توجه پژوهشگران و علاقه‌مندان قرار داشته است و مکتب جدیدی در پژوهش‌های حسابداری به وجود آورده است که با عنوان پژوهش‌های حسابداری رفتاری مورد اشاره قرار می‌گیرد (شباهنگ، ۱۳۹۶). رفتار انسانی و تأثیر جنبه‌های روان‌شناختی در فرآیند تصمیم‌گیری هدف بسیاری از پژوهش‌ها بوده است که این امر موجب ظهور چارچوب علمی به نام حسابداری و اقتصاد رفتاری شده که هدف آن مشارکت جنبه‌های روان‌شناختی بر فرآیند تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی است. پژوهش اقتصاد رفتاری یک نوع پژوهش بین رشته‌ای است. در پژوهش‌های بین رشته‌ای متخصصان و پژوهشگران اغلب با قرض گرفتن یک ایده یا مفهوم از سایر رشته‌های علمی مرزهای انضباطی را می‌شکنند. اقتصاد رفتاری به‌طور قطع نظریه‌های نئوکلاسیک را رد نمی‌کند و بر حداکثرسازی مطلوبیت، ایجاد چارچوب مفهومی برای توجیه رفتار اقتصادی (کامرر و لوونستین^۱، ۲۰۰۴) و پذیرش این واقعیت که عقلانیت افراد محدود است، (سیمون^۲، ۱۹۵۶؛ کاهنمن و تورسکی^۳، ۱۹۷۹) تأکید دارد.

توسعه و افزایش روزافزون اقتصاد رفتاری موجب ایجاد شاخه‌های جدیدتری در این زمینه شده است که یکی از آن‌ها مالی رفتاری است (تومر^۴، ۲۰۰۷). مالی رفتاری به این معناست که چگونه احساسات روان‌شناختی بر روند تصمیم‌گیری و بازارهای مالی تأثیر می‌گذارد (شفرین^۵، ۲۰۰۱). دنیل، هیرشلیفر و تیوه^۶ (۲۰۰۲) اظهار داشتند مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری باید با هدف بهبود عوامل

^۱ Camerer & Loewenstein

^۲ Simon

^۳ Kahneman & Tversky

^۴ Tomer

^۵ Shefrin

^۶ Daniel, Hirshleifer & Teoh

شناختی رفتاری و احساسی تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری افراد در جهت ارتقاء کارایی بازار عمل کنند؛ بنابراین در حوزه مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری ترکیب جنبه‌های روان‌شناختی در فرآیند تصمیم‌گیری به‌ویژه تصمیم‌های مربوط به سرمایه‌گذاری و بازار سرمایه جزء اهداف است (شفرین، ۲۰۰۱). با شناسایی فاکتورهای روان‌شناسی در مالی رفتاری انتظار می‌رود که رفتار بازار مالی بهتر درک شود و همچنین سرمایه‌گذاران بتوانند تصمیم‌های صحیح‌تری را اتخاذ کنند. به‌بیان دیگر تعیین سهم پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در مجلات ایرانی در مقایسه با پژوهش‌های بین‌المللی کمک قابل‌توجهی در اتخاذ تصمیم‌های معقول سرمایه‌گذاران می‌نماید؛ زیرا به‌کارگیری عوامل روان‌شناسی در مالی رفتاری به‌طور چشم‌گیری باعث بهبود عملکرد مالی و دستیابی به اهداف استراتژیک در امور مالی جهانی خواهد شد. با استفاده از مدل‌های مالی رفتاری می‌توان سوگیری‌های رفتاری سرمایه‌گذاران هنگام تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و ناهنجاری‌های بازار سرمایه را توضیح داد و به اتخاذ سیاست‌های هر چه بهتر اقتصادی و مالی کمک کرد. پس ضروری است تا قلمرو زمانی پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران و جهان ترسیم شده و مجلاتی که مطابق با تئوری چشم‌انداز بیشترین سهم را در چاپ پژوهش‌های مالی رفتاری داشته‌اند، تعیین تا روش‌های مورد استفاده در زمینه پژوهش‌های اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری از پیشرفت‌های چشمگیری برخوردار شوند. پس فرضیه‌ای که در این مطالعه تبیین می‌شود، بررسی همبستگی پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری با پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری است و اینکه پژوهش‌های اقتصاد رفتاری در ایران نسبت به پژوهش‌های مالی رفتاری ارجحیت دارد یا خیر. بر این اساس در این پژوهش ابتدا ادبیات پژوهش در زمینه اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری مرور شده است. سپس با استفاده از روش شناسی فرا تحلیل و تحلیل محتوا به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شده و در نهایت به بحث و نتیجه‌گیری پرداخته شده است.

مروری بر پژوهش‌های اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری

پژوهش‌ها در زمینه رفتاری در قرن هجدهم با آثار قابل توجه احساسات اخلاقی آدام اسمیت^۱ (۱۸۲۲) و ثروت ملل آدام اسمیت (۱۸۴۶) آغاز شده است. در این مطالعات آدام اسمیت «دست نامرئی» را معرفی می‌کند و به کاربرد آن در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی اقتصادی و حتی مالی اشاره می‌کند. پژوهش‌های اقتصاد رفتاری از دهه ۱۹۶۰ از زمانی که روان‌شناسی شناختی به‌عنوان ابزاری

¹ Smith

در مغز برای پردازش اطلاعات پذیرفته شد، شروع گردید (کامرر و لئونسیتین^۱، ۲۰۰۴). روان‌شناسی شناختی به چگونه فکر کردن مردم مربوط می‌شود. با درگیر شدن اقتصاد و علم روان‌شناسی، عقلانیت نامحدود که تا آن زمان در تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی مورد حمایت بود، مورد انتقاد قرار گرفت (وان‌نیومن و مورگن‌استیم^۲، ۱۹۴۷). با نمایان شدن چنین انتقاداتی سیمون (۱۹۵۵) مدل رفتاری برای انتخاب منطقی را معرفی کرد. از این‌رو اقتصاد رفتاری موجب ایجاد وحدت بین علم روان‌شناسی و اقتصاد گردید (کامرر^۳، ۱۹۹۹)؛ که مفاهیم اقتصادی را با استفاده از علوم روان‌شناسی و براساس شواهد تجربی مورد ارزیابی قرارداد (هارش^۴، ۱۹۸۴).

تورسکی و کاهنمن^۵ (۱۹۷۴) و کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) جنبه‌های رفتاری و روان‌شناختی را در تصمیم‌گیری‌های مالی و اقتصادی معرفی کردند که موجب ظهور علم اقتصاد رفتاری شد. کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) یک تئوری جایگزینی درخصوص تصمیم‌گیری‌های فرد در محیط‌های پر ریسک ارائه دادند و آن را تئوری چشم‌انداز نامیدند. این تئوری نقطه مقابل تئوری مطلوبیت مورد انتظار بود و عواملی که بر تصمیم‌گیری تأثیر دارند و موجب ایجاد ناهنجاری و جلوگیری از بروز رفتار عقلایی افراد می‌شوند را مطرح کرد که این عوامل تورش‌های شناختی نامیده شدند. دنیل، هیرشلیفر و تبوه (۲۰۰۲) بیان کردند مالی رفتاری باید به‌منظور ارتقاء کارایی بازار عمل کند، لذا تورش‌های ذهنی و شناختی که با فرآیند تصمیم‌گیری‌های مالی در ارتباط بودند را کشف کردند.

تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری براساس تئوری مدرن پرتفوی (مارکویتز^۶، ۱۹۵۲) و مدل قیمت‌گذاری دارایی سرمایه (شارپ^۷، ۱۹۶۴) مدت‌زمان زیادی به طول انجامید. این تئوری‌ها بر مبنای این مفهوم است که سرمایه‌گذاران تمام اطلاعات موجود در فرآیند تصمیم‌گیری را در نظر می‌گیرند و معقولانه عمل می‌کنند (کیشور^۸، ۲۰۱۴). ولی با مشاهده ناهنجاری‌های بازار سرمایه و سرمایه‌گذاری‌های غیرمنطقی، مالی رفتاری در دهه ۱۹۸۰ ظهور پیدا کرد و تلاش کرد توضیح دهد که چگونه احساسات و خطاهای شناختی بر سرمایه‌گذاری و فرآیند تصمیم‌گیری تأثیر می‌گذارند (شفرین، ۲۰۰۱).

¹ Camerer & Loewenstein

² Von Neumann & Morgenstern

³ Camerer

⁴ Hursh

⁵ Tversky & Kahneman

⁶ Markowitz

⁷ Sharpe

⁸ Kishore

مالی رفتاری با توسل به جنبه‌های روان‌شناختی دیدگاه واقع‌گرایانه‌ای برای پژوهشگران فراهم می‌کند؛ که ریشه در روان‌شناسی شناختی دارد. روان‌شناسی شناختی شاخه‌ای از روان‌شناسی است که به درک روابط درونی ذهن مانند پردازش تصویری، حافظه، تفکر، یادگیری، حل مسئله و تصمیم‌گیری، قضاوت و زیان می‌پردازد (ساهی^۱، ۲۰۱۲). کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۴)، شفرین و استاتمن^۲ (۱۹۹۴)، شیلر^۳ (۱۹۹۵) و شلیفر^۴ (۲۰۰۰) از نظریه روان‌شناسی و دیگر علوم اجتماعی برای روشن ساختن کارایی بازار سرمایه، بهبود تصمیم‌گیری مالی، توضیح ناهنجاری‌های بازار سرمایه، حباب‌ها و سقوط‌های بازار سرمایه استفاده کردند. تصمیم‌گیری‌های مالی در یک بازار را می‌توان با فراهم آوردن اطلاعات با کیفیت برای تصمیم‌گیرندگان بهبود بخشید و تصمیم‌های خوب را ایجاد کرد (آلتمن^۵، ۲۰۱۲). با شناسایی فاکتورهای روان‌شناختی و سوگیری‌های رفتاری می‌توان وضعیت بازار مالی را بهبود بخشید و درک صحیح‌تری را برای تصمیم‌گیرندگان فراهم آورد. لذا شناخت تورش‌های رفتاری ضروری می‌باشد.

تورش‌های رفتاری

سوگیری‌ها از اعتقادات و ترجیحات ناشی می‌شوند (باربریس و تالر^۶، ۲۰۰۳). اعتقادات و ترجیحات عبارت‌اند از بیش اعتمادی، سوداگری، خوش‌بینی، تورش نمایندگی، تورش محافظه‌کاری و لنگر انداختن و سایر تورش‌های مالی رفتاری در اقتصاد و حسابداری که در این بخش به آن‌ها پرداخته شده است.

بیش اعتمادی

تئوری‌های مالی بر تعامل بین ریسک و بازده متمرکز است. با این حال سرمایه‌گذاران رفتار منحصر به فردی نشان می‌دهند به‌طوری‌که در رابطه با ایجاد سود و حساسیت به زیان بسیار متضاد عمل می‌کنند. علم روان‌شناسی نشان داده است که انسان‌ها به تصمیم‌های خود اعتقاد زیاد دارند. بیش اعتمادی زمانی رخ می‌دهد که افراد به‌صورت متوهمانه (توهمی) تصور می‌کنند کنترل زیادی بر ویژگی‌های شناخته شده معینی دارند؛ بنابراین بر دانش و توانایی‌های خود تکیه زیادی می‌کنند و

¹ Sahi

² Shefrin & Statman

³ Shiller

⁴ Shleifer

⁵ Altman

⁶ Barberis & Thaler

غالباً گرایش به نادیده گرفتن بازخورد منفی یا مشکلات دارند (کیل، دپلیدج و رای،^۱ ۲۰۰۷). افراد بیش اعتماد، اطمینان خود را نسبت به نتایج مثبت گذشته بیشتر ارزیابی می‌کنند و همیشه فقط موفقیت‌ها را نسبت به شکست‌ها به یاد می‌آورند (کیشر، ۲۰۱۴). نوینس^۲ (۲۰۰۴) اظهار داشت سرمایه‌گذاران توانایی خود را برای پیش‌بینی وقایع بازار بیشتر ارزیابی می‌کنند و به دلیل بیش اعتمادی اغلب بدون دریافت بازده متناسب با ریسک خطر می‌کنند. لذا می‌توان گفت سرمایه‌گذاران بیش اعتماد توانایی‌های خود را بیش از پیش ارزیابی می‌کنند و عوامل گسترده‌ای که بر سرمایه‌گذاری تأثیر می‌گذارند را نادیده می‌گیرند.

سوداگری

باربر و اُدن^۳ (۱۹۹۹) معتقدند که سرمایه‌گذاران بیش اعتماد در مهارت‌های تجاری خود اغلب بیش از حد تجارت (سوداگری) می‌کنند که تجارت بسیار زیاد بر بازده تأثیر منفی دارد.

خوش‌بینی و تفکر رویایی

تورش خوش‌بینی و بی‌اعتمادی هر دو تحت تأثیر بیش اعتمادی هستند که با هم در تعارض می‌باشند. ولی نشان‌دهنده یک تأثیر مستقیم بر بقای سازمان هستند (گودمانسون و لچنر^۴، ۲۰۱۳). بسیاری از مردم از دیدگاه غریزه از توانایی‌ها و چشم‌اندازهای خود به‌طور متواضعانه بازنامی می‌کنند (وینستین^۵، ۱۹۸۰).

تورش نمایندگی

مفهوم تورش نمایندگی نشان‌دهنده این مورد است که تصمیم‌گیری‌ها براساس ویژگی‌های سطحی یک وضعیت و نه ارزیابی دقیق از واقعیت انجام می‌شود؛ یعنی تصمیم‌گیری در اصطلاح براساس کلیشه‌های مالی صورت می‌گیرد. در بازارهای مالی این پدیده را می‌توان در مواقعی ملاحظه کرد که سرمایه‌گذاران در پی خرید سهام پربازده باشند و از خرید سهامی که اخیراً عملکرد ضعیفی داشته پرهیز کنند.

¹ Keil, Depledge, & Rai

² Nevins

³ Barber & Odean

⁴ Gudmundsson & Lechner

⁵ Weinstein

تورش محافظه‌گرایی

تورش محافظه‌کاری این ایده را بیان می‌کند که تصمیم‌گیرنده با وجود اطلاعات جدید متناقض باز هم قضاوت اولیه خود را دنبال می‌کند. سرمایه‌های ریسکی منفی و روان‌شناسی محافظه‌کارانه ممکن است کم واکنشی در روند تصمیم‌گیری را نتیجه دهد (جینگ، هاوو و اکزین^۱، ۲۰۱۳).

اعتقاد (اصرار) به پایداری

شواهدی وجود دارند مبنی بر این که وقتی مردم یک عقیده‌ای دارند بیش از حد به آن وفادارند و برای مدت طولانی به آن می‌چسبند (لرد، روس و لپر^۲، ۱۹۷۹). این پدیده حداقل دو اثر دارد. اولاً مردم تمایل به جستجوی شواهدی ندارند که با باورهایشان مخالف باشد، ثانیاً اگر آن‌ها چنین شواهدی را پیدا کنند با شک و تردید بیش از حد با آن برخورد می‌کنند.

لنگر انداختن

تصمیم‌گیری می‌تواند با تکیه بر اطلاعات ایجاد شده باشد. در برنامه مالی ارزش‌هایی مانند سطوح شاخص بازار می‌تواند به عنوان لنگر عمل کند.

ترجیحات

ترجیحات بر نظریه چشم‌انداز و ابهام‌گریزی تمرکز دارد؛ که ابهام‌گریزی، شامل نگرش نسبت به ریسک و پاداش، ترس از زیان و اثر گرایش (تمایل) است.

نظریه چشم‌انداز

تورسکی و کاهنمن (۱۹۷۴) نشان دادند چگونه افراد ریسک و عدم اطمینان را مدیریت می‌کنند. نظریه چشم‌انداز نظم ظاهری در رفتار انسان هنگام ارزیابی ریسک تحت شرایط عدم اطمینان را توضیح می‌دهد. انسان‌ها به‌طور مداوم ریسک‌گریز نیستند. آن‌ها در مورد عایدی ریسک‌گریز هستند؛ اما در مورد زیان ریسک‌پذیرند. تورسکی و کاهنمن (۱۹۷۴) به این نتیجه رسیدند که افراد

¹ Jing, Hao & Xian

² Lord, Ross & Lepper

وزن بیشتری به نتایجی که با اطمینان مشاهده شده‌اند، نسبت به نتایجی که فقط با احتمال مورد توجه هستند، می‌دهند. انتخاب افراد همچنین تحت تأثیر پیکربندی قرار می‌گیرد. پیکربندی به تصمیم‌گیرنده و به حسابداری ذهنی در مورد یک مسئله مربوط می‌شود (کیشر، ۲۰۰۶).

ابهام‌گریزی

ساوج^۱ (۱۹۷۲) مطلوبیت مورد انتظار ذهنی را به عنوان نقطه مقابل مطلوبیت مورد انتظار شناخته شده گسترش داد. با توجه به اصل‌های بدیهی صحیح، ترجیحات می‌تواند به عنوان یک تابع مطلوبیت نشان داده شود که به وسیله ارزیابی احتمالی ذهنی وزن‌دهی می‌شود. با توجه به مطلوبیت مورد انتظار ذهنی مردم شرايطی که در آن‌ها درباره توزیع احتمال سفته‌بازی مطمئن نیستند را دوست ندارند. مطلوبیت مورد انتظار ذهنی اجازه نمی‌دهد که نهادها (عوامل) بتوانند میزان اطمینان خود نسبت به توزیع احتمالی را بیان کنند و بنابراین نمی‌توان چنین ابهام‌گریزی را کنترل یا تسخیر نمود.

نگرش نسبت به ریسک و پاداش

کامپوس-وازگیوز و کوی‌لتی^۲ (۲۰۱۴) ریسک و زیان‌گریزی را با استفاده از نظریه چشم‌انداز اندازه‌گیری کردند و اثر احساسات بر ریسک و زیان‌گریزی را بررسی کردند. نتایج در این پژوهش نشان داد که تئوری‌های مالی محرز بر سبک و سنگین کردن بین ریسک و بازده است.

ترس از زیان

در اقتصاد کنونی مردم از ناامنی، بی‌اطمینانی، تأثیر رکود اقتصادی بر خود، عزیزانشان و آینده جمعی مضطرب هستند و ترس دارند. مالی رفتاری نشان می‌دهد سرمایه‌گذاران نسبت به زیان حساسیت بیشتری دارند. برخی برآوردها نشان می‌دهند که مردم وزنی بیش از دو برابر به زیان‌ها، نسبت به سودهای بالقوه می‌دهند. ایده زیان‌گریزی بیان می‌کند که مردم سعی می‌کنند از قفل شدن در زیان‌ها دوری کنند (باربر و اُدن، ۱۹۹۹).

¹ Savage

² Campos-Vazquez & Cuilty

اثر تمایل

شفرین و استاتمن^۱ (۱۹۸۵) معتقدند که اثر گرایش و تمایل نشان‌دهنده این است که سرمایه‌گذاران تمایل دارند سهامی که قیمت آن افزایش دارد را بفروشند و سهامی که قیمت آن کاهش داشته را نگهداری کنند. بنابراین سهام برنده را فروخته و سهام بازنده را نگه می‌دارد.

روش شناسی

روش تحلیل محتوا

مطالعه حاضر از نوع کاربردی بوده و رویکرد پژوهش‌های حسابداری رفتاری ایران و جهان را به پیروی از پژوهش کوستا، کاروالهو موریرا^۲ (۲۰۱۹) از منظر سهم پژوهش‌های مالی رفتاری، قلمرو زمانی مطابق با تئوری چشم‌انداز با استفاده از رویکرد تحلیل محتوا، بررسی می‌نماید. کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) جهت بررسی رفتار اقتصادی و رفتار مالی در برزیل از این روش استفاده نموده‌اند. تحلیل محتوا روش استاندارد است که برای شناسایی ویژگی‌های اطلاعات ثبت شده، نظیر کتاب‌ها، مجلات، وب‌سایت‌ها و آثار ادبی بکار می‌رود و به مدیریت یک سازمان در سنجش علمی، شناسایی مشکلات، طبقه‌بندی داده‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها و بررسی و مطالعه رفتارهای سازمانی کمک می‌کند. همچنین پژوهشگر را قادر می‌سازد تا حجم زیادی از اطلاعات را به‌آسانی به‌صورت سازمان یافته درآورد. مراحل روش تحلیل محتوا به این ترتیب است:

- ۱- مشخص کردن هدف: هدف یک پژوهش علمی دستیابی به پاسخ فرضیه‌ها است.
- ۲- طرح فرضیه‌ها: تبیین فرضیه‌ها به پشتوانه چارچوب نظری.
- ۳- انتخاب واحد پژوهش: فرضیه‌های پژوهش نوع متغیر و واحد پژوهش را مشخص می‌کند.
- ۴- ساختن زیرمقوله‌ها: در این مرحله پژوهشگر با توجه به فرضیه‌ها، سؤال‌ها و صورت مسئله پژوهش، متغیرهایی را می‌سازد که با مبنا قرار گرفتن برای کدگذاری مطالب مورد نظر، محقق را در جهت پاسخگویی به سؤال‌ها و فرضیه‌ها کمک کند. این کار در واقع همان تهیه دستورالعمل کدگذاری به‌شمار می‌رود.
- ۵- ارائه مبانی نظری: در این مرحله باید محقق بتواند تعریف نظری جامع و مانعی برای متغیرها ارائه دهد که در عمل امکان کدگذاری مطالب به‌راحتی امکان‌پذیر باشد.

¹ Shefrin & Statman

² Costa, Carvalho & Moreira

- ۶- مشخص کردن جامعه آماری: این کار بر مبنای سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق مشخص می‌شوند.
- ۷- نمونه‌گیری: نمونه‌گیری در تحلیل محتوا با نمونه‌گیری در روش پیمایشی تفاوت چندانی ندارد و در واقع دغدغه اصلی پژوهشگر این است که نمونه‌ها به طریقی انتخاب شوند که بتوانند آن کل مورد نظر را نمایندگی کنند. برای نمونه‌گیری با توجه به فرضیه‌ها و سؤال‌های پژوهش و در دسترس بودن نمونه‌ها می‌توان یک هفته یا یک ماه و یا یک سال آماری ساخت.
- ۸- کدگذاری و جمع‌آوری داده‌ها: در این مرحله، محقق با توجه به واحد تحقیق، نمونه‌های انتخاب شده را براساس دستورالعمل تهیه شده، تحلیل و کدگذاری کرده و سپس کدهای مربوطه را در برگه مخصوص کدگذاری ثبت می‌کند.
- ۹- روایی و پایایی: در مرحله بعد از کدگذاری، برای آنکه اصل عینیت روش تحلیل بکار گرفته محک زده شود، ضریب قابلیت اعتماد (پایایی) محاسبه می‌شود.
- ۱۰- آزمون‌های آماری: در این مرحله پژوهشگر، داده‌های به‌دست آمده موجود در برگه کدگذاری را وارد کامپیوتری با نرم‌افزار اس پی اس اس^۱ می‌کند تا از طریق آزمون‌های آماری به جدول‌های توزیع فراوانی دست یافته و بعد به مرحله آخر یعنی تجزیه و تحلیل داده‌ها برسد. در این مرحله است که پژوهشگر برای سؤال‌ها و فرضیه‌های تحقیق پاسخ مناسب دریافت می‌کند و بر همین مبنا نیز تحقیق می‌تواند پیشنهادهایی برای انجام پژوهش‌های جدید ارائه دهد.

روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش، با استفاده آرشیو وبسایت کلیه مجلات علمی پژوهشی رشته حسابداری، مقالات مرتبط با حسابداری رفتاری استخراج و مورد بررسی قرار گرفت. لیست مجلات مورد تأیید وزارت علوم در زمینه حسابداری، مالی و اقتصاد از سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری^۲ استخراج گردید. در ابتدا به روش کتابخانه‌ای نشریات با واژگان کلیدی مالی رفتاری، اقتصاد رفتاری، تورش رفتاری و سوگیری رفتاری بررسی شدند. سپس در مرحله بعد برای اطمینان از تعداد پژوهش‌های منتشر شده در حوزه مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری تمام مجلات با انواع تورش‌های رفتاری شناخته‌شده مورد بررسی قرار گرفت.

^۱ SPSS

^۲ MSRT.IR

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش مقالات چاپ شده در مجله‌های حسابداری، مالی و اقتصاد در زمینه رفتاری طی سال‌های فروردین ۱۳۸۲ تا خرداد ۱۳۹۷ می‌باشد. دلیل انتخاب سال ۱۳۸۲ این است که اولین مقاله منتشر شده با واژگان کلیدی سال ۱۳۸۲ می‌باشد. نرم‌افزار مورد استفاده جهت جمع‌آوری، دسته‌بندی اطلاعات اکسل و جهت تجزیه و تحلیل یافته‌ها اس پی اس می‌باشد. در بخش یافته‌ها بررسی می‌شود که سهم ایران از پژوهش‌های رفتاری چه میزان است و کدام مجلات بیشترین تعداد پژوهش‌های مالی رفتاری را به چاپ رسانده و پژوهش‌های منتشر شده مطابق با تئوری چشم‌انداز کدامند.

فرضیه‌های پژوهش

بر این اساس فرضیه‌های این پژوهش به شرح زیر تبیین شده است.

- ۱- بین پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری و پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری همبستگی معناداری وجود دارد.
- ۲- سهم پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران نسبت به پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در سطح بین‌الملل تفاوت قابل ملاحظه‌ای ندارد.
- ۳- بین پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی و پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه مالی رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی همبستگی معناداری وجود دارد.

یافته‌های پژوهش

در این بخش به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است.

بررسی همبستگی پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران

نگاره شماره‌های (۱) و (۲) کلیه مجلاتی که حداقل یک پژوهش با واژگان مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری از ابتدای تأسیس تا خرداد ۱۳۹۷ منتشر کرده‌اند را نشان می‌دهد. کل پژوهش‌هایی که این مجلات از ابتدای تأسیس تا خرداد ۱۳۹۷ به چاپ رسانده‌اند، جمعاً ۱۳۰۱۶ پژوهش است. مجلاتی

که در حوزه مالی رفتاری کار می‌کنند جمعاً از ابتدای تأسیس تا به حال در همه موضوعات ۸۴۰۴ پژوهش و مجلات در زمینه اقتصاد رفتاری ۴۶۱۲ پژوهش منتشر کرده‌اند.

سهم پژوهش‌های مالی رفتاری از ۸۴۰۴ پژوهش، ۲۰۴ پژوهش معادل ۲,۴۲ درصد و سهم پژوهش‌های اقتصاد رفتاری از ۴۶۱۲ پژوهش، ۶۱ پژوهش معادل ۱,۳۲ درصد می‌باشد؛ که این نشان می‌دهد سهم پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران بیشتر از اقتصاد رفتاری می‌باشد و همچنین پژوهش‌های مالی رفتاری ۸۳,۳ درصد بیشتر از پژوهش‌های اقتصاد رفتاری می‌باشد. مطابق با بررسی صورت گرفته مشخص گردید، مجلاتی که حوزه فعالیت آن‌ها مالی رفتاری است در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۷ تعداد ۳۰۸۲ پژوهش به چاپ رسانده‌اند که سهم مالی رفتاری ۶,۶۱ درصد می‌باشد و مجلاتی که حوزه فعالیت آن‌ها در زمینه اقتصاد رفتاری می‌باشد در بازه زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۷ تعداد ۱۲۸۳ پژوهش منتشر کرده‌اند که سهم اقتصاد رفتاری ۴,۷۵ درصد است.

نگاره شماره ۱: پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری

واژگان کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدای تأسیس نشریه	تعداد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری	درصد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری نسبت به کل پژوهش‌ها
مالی رفتاری	اقتصاد مالی	۲۹۳	۲	۰/۶۸
	بررسی‌های حسابداری و حسابرسی	۵۳۱	۴	۰/۷۵
	پژوهش‌های تجربی حسابداری	۲۵۵	۳	۱/۱۷
	پژوهش‌های حسابداری مالی	۲۴۸	۱۴	۵/۶۴
	پژوهش‌های حسابداری مالی حسابرسی	۲۹۸	۶	۲/۰۱
	پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی	۷۷	۱	۱/۲۹
	پیشرفت‌های حسابداری	۱۵۰	۴	۲/۶۶
	مطالعات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۲۸۷	۳	۱/۰۴
	تحقیقات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۳۱۳	۵	۱/۵۹
	چشم‌انداز مدیریت بازرگانی	۲۶۵	۱	۰/۳۷

واژگان کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدای تأسیس نشریه	تعداد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری	درصد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری نسبت به کل پژوهش‌ها
	چشم‌انداز مدیریت صنعتی	۱۸۹	۲	۱/۶
	حسابداری ارزشی و رفتاری	۳۴	۴	۱۱/۷
	حسابداری مالی	۲۳۵	۳	۱/۲۷
	دانش حسابداری	۲۳۴	۲	۰/۸۵
	حسابداری مدیریت	۲۹۱	۲	۰/۶۹
	دانش حسابداری مالی	۱۵۱	۱	۰/۶۶
	دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۲۶۴	۳	۱/۱
	مطالعات تجربی حسابداری مالی	۲۴۲	۱۱	۴/۵۴
	فصلنامه بورس اوراق بهادار	۲۳۰	۵	۲/۱۷
	تحقیقات مالی	۳۵۰	۲۰	۵/۷۱
	دانش سرمایه‌گذاری	۳۱۶	۳۴	۱۰/۷۵
	دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۳۱۸	۱۳	۴/۰۸
	مدیریت دارایی و تأمین مالی	۱۷۴	۲۳	۱۳/۲
	فصلنامه حسابداری مالی	۱۹۳	۳	۱/۵۵
	چشم‌انداز مدیریت مالی	۱۱۹	۵	۴/۲
	راهبرد مدیریت مالی	۱۳۳	۹	۶/۷
	سیاست‌های مالی و اقتصادی	۱۶۵	۱	۰/۶
	مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	۱۹۸	۷	۳/۵
	International Journal of Finance and Managerial Accounting	۶۱	۳	۴/۹۱
	اقتصاد تطبیقی	۴۴	۱	۹/۰۹
	اقتصاد و بانکداری اسلامی	۱۶۳	۱	۱/۲
	پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی	۲۹۴	۱	۱/۳۶
	پژوهشنامه اقتصادی	۵۹۱	۲	۰/۳
	جستارهای اقتصادی	۱۹۰	۱	۱/۰۵
	سیاست‌های مالی و اقتصادی	۱۶۵	۱	۰/۶
	مطالعات اقتصاد اسلامی	۱۲۶	۱	۰/۷
	مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	۱۰۶	۱	۰/۹

واژگان کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدای تأسیس نشریه	تعداد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری	درصد پژوهش‌ها در حوزه مالی رفتاری نسبت به کل پژوهش‌ها
	معرفت اقتصاد اسلامی	۱۱۱	۱	۰/۹
	مجموع	۸۴۰۴	۲۰۴	۲/۴۲

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نگاره شماره ۳: پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری

واژگان کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدای تأسیس نشریه	تعداد پژوهش‌ها در حوزه اقتصاد رفتاری	درصد پژوهش‌ها در حوزه اقتصاد رفتاری نسبت به کل پژوهش‌ها
اقتصاد رفتاری	اقتصاد مالی	۲۹۳	۳	۱/۰۲
	بررسی‌های حسابداری و حسابرسی	۵۳۱	۱	۰/۱۹
	پژوهش‌های حسابداری مالی	۲۴۸	۳	۱/۲۰
	پژوهش‌های حسابداری مالی حسابرسی	۲۹۸	۳	۱/۰۰۶
	مطالعات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۲۸۷	۱	۰/۳۴
	دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۲۶۴	۲	۰/۷
	حسابداری مدیریت	۲۹۱	۱	۰/۳۴
	مطالعات تجربی حسابداری مالی	۲۴۲	۱	۰/۴
	تحقیقات مالی	۳۵۰	۴	۱/۱۴
	دانش سرمایه‌گذاری	۳۱۶	۳	۰/۹۴
	دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۳۱۸	۱	۰/۳۱
	مدیریت دارایی و تأمین مالی	۱۷۴	۱۰	۵/۴
	اقتصاد اسلامی	۵۰۳	۲	۰/۳
	اقتصاد انرژی ایران	۱۶۱	۱	۰/۶۲
	اقتصاد پولی مالی	۲۴۳	۱	۰/۴۱

واژگان کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدای تأسیس نشریه	تعداد پژوهش‌ها در حوزه اقتصاد رفتاری	درصد پژوهش‌ها در حوزه اقتصاد رفتاری نسبت به کل پژوهش‌ها
	اقتصاد تطبیقی	۴۴	۴	۹/۰۹
	اقتصاد شهری	۱۳	۱	۷/۶
	اقتصاد و بانکداری اسلامی	۱۶۳	۱	۰/۶
	پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی	۲۹۴	۱	۰/۳۴
	پژوهش‌های اقتصادی ایران	۵۱۵	۱	۰/۱۹
	پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی	۲۴۷	۲	۰/۸۰
	تحقیقات اقتصادی	۷۶۶	۲	۰/۲۶
	جستارهای اقتصادی	۱۹۰	۲	۱/۰۵
	سیاست‌گذاری اقتصادی	۱۳۸	۲	۱/۴
	مطالعات اقتصاد اسلامی	۱۲۶	۱	۰/۷۹
	مدل‌سازی اقتصادی	۲۵۳	۴	۱/۵
	مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	۱۰۶	۱	۰/۹
	تحقیقات توسعه اقتصادی	۱۰۹	۱	۰/۹۱
	نظریه‌های کاربردی اقتصاد	۱۲۹	۱	۰/۷
	مجموع	۴۶۱۲	۶۱	۱/۳۲

منبع: یافته‌های پژوهشگر

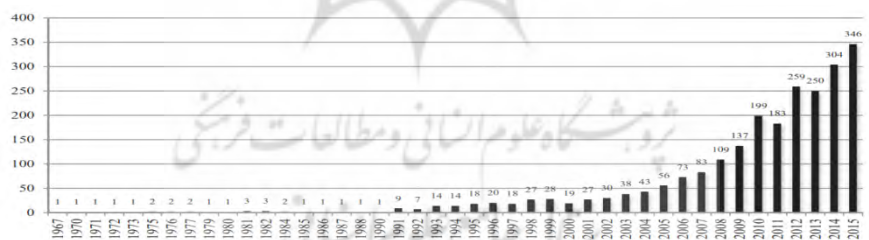
فرضیه اول پژوهش به بررسی همبستگی بین پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری و پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری پرداخته است. آزمون همبستگی پیرسون برای فراوانی گزارش شده در نگاره شماره‌های (۱) و (۲) حاکی از وجود همبستگی معنادار ۵۳ درصد در سطح خطای یک هزار می‌باشد. از این‌رو فرضیه اول تأیید شده و با پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) سازگار است. از نظر ارجحیت پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران نسبت به پژوهش‌های اقتصاد رفتاری، درصد فراوانی گزارش شده در نگاره شماره (۲) برای پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری برابر با ۲/۴۲ و درصد فراوانی گزارش

شده در نگاره شماره (۳) برای پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری برابر با ۱/۳۲ است. نظر به درصد بالای پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد در حوزه مالی رفتاری نسبت به اقتصاد رفتاری، در نتیجه می‌توان گفت که پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران نسبت به پژوهش‌های اقتصاد رفتاری ارجحیت دارد.

سهم پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران در مقایسه با جهان

اولین سؤال پژوهش تعیین میزان سهم پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در مجلات ایرانی در مقایسه با پژوهش‌های بین‌المللی است. جهت بررسی این سؤال در مقایسه با پژوهش‌های داخلی، پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) مورد بررسی قرار گرفت. کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) مجموع پژوهش‌ها با کلمه کلیدی مالی رفتاری، اقتصاد رفتاری و حسابداری رفتاری را طی سال‌های ۱۹۶۷ تا ۲۰۱۶ از پایگاه داده تامسون رویترز استخراج کردند که جمعاً ۲۶۱۷ پژوهش بود. پژوهش‌ها شامل پژوهش‌ها با واژه اقتصاد رفتاری ۲۰۱۹ پژوهش، واژه مالی رفتاری ۵۶۵ پژوهش و واژه حسابداری رفتاری ۶۵ پژوهش بود. نمودار شماره (۱) پژوهش‌های منتشر شده در این زمینه و همچنین نگاره شماره (۳) رتبه‌بندی کشورها را نشان می‌دهد.

نمودار شماره ۱: تعداد پژوهش‌های منتشر شده در هر سال طی سال‌های ۱۹۶۷-۲۰۱۵

منبع: کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹)

نگاره شماره ۳: رتبه‌بندی کشورها در چاپ پژوهش‌های اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری (از مجموع ۲۶۱۷ پژوهش)

نام کشور	امریکا	انگلیس	آلمان	فرانسه - نیوزلند	استرالیا - کانادا	چین	اسپانیا	اسرائیل
تعداد	۱۳۸۶	۲۲۶	۱۵۰	۷۹	۷۶	۶۸	۶۴	۵۲

منبع: یافته‌های پژوهشگر

به‌طور کلی آمریکا به‌طور میانگین سهم ۵۳ درصدی از پژوهش‌های رفتاری دارد و اولین پژوهش تحت عنوان «استراتژی حسابداری رفتاری» متعلق به کشور آمریکا که در سال ۱۹۷۰ به چاپ رسیده است و هدف اصلی آن کمک به پژوهش‌های آتی در زمینه حسابداری رفتاری بود. با توجه به نتایج پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) برجسته‌ترین تعداد پژوهش‌ها که بیشترین ارجاع را داشته‌اند و سیر تولیدات علمی برتر و اثرگذار در زمینه مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در نگاره شماره (۴) گزارش شده است.

نگاره شماره ۴: پژوهش‌هایی که بیشترین تعداد ارجاع را در بین ۲۶۱۷ پژوهش چاپ شده دارند

پژوهش	نویسنده	تعداد ارجاع
خارق‌العاده‌ترین مردم جهان چه کسانی هستند؟	هنریچ، هین و نورن زیان (۲۰۱۰)	۱۱۶۲
کارایی بازار، بازده‌های بلندمدت و مالی رفتاری	فاما (۱۹۹۸)	۸۶۰
پیش‌بینی وضعیت روانی بازار سهام	بولن، مو و زانگ (۲۰۱۱)	۵۰۰
حرکت به‌سوی اقتصادی رفتاری درک وابستگی دارویی فراایندهای تأخیر تخفیفی	بایکل و مارش (۲۰۰۱)	۴۷۳
تخفیف زمانی انحراف آمیز در معتادان اجتماعی و مشکلات معتادان	پتری، بیکل و ارنت (۱۹۹۸)	۳۳۴
قوانین محافظه‌کاری: اقتصاد رفتاری و مورد پدیرگرایی نامتقارن	کامر، الساچاروف، لونستین، دونوقیو و روبین (۲۰۰۳)	۳۳۰
تخفیف در پاداش‌های تأخیری: مدل انتخاب فردی	مایرسون گرین (۱۹۹۵)	۳۲۱
قراردادها و همکاری‌ها	چارنس، اندره، بالکو و اسپچوک (۲۰۰۶)	۳۰۲
جنگ داخلی	بالتمن و میگوئل (۲۰۱۰)	۲۵۷
کشف عواقب تئوری نمایندگی و تنوع مالکیت در بین مدیران شرکت‌های خانوادگی	شولز (۲۰۰۳)	۲۵۴

منبع: کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹)

از بین پژوهش‌های نگاره شماره (۴)، پژوهش فاما (۱۹۹۸) تنها پژوهشی است که واژه مالی رفتاری را در عنوان خود داشت و بقیه پژوهش‌ها دارای عنوان اقتصاد رفتاری بودند. به‌استثنای

پژوهش فاما^۱ (۱۹۹۸) در نگاره شماره (۴)، پنج پژوهشی که با کلمه مالی رفتاری بیشترین تعداد ارجاع را با توجه به پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) دارد. عبارت است از پژوهش ابرو و براون-نرمیر^۲ (۲۰۰۳) با ۲۲۹ بار ارجاع تحت عنوان «حباب‌ها و سقوط‌ها»، شیلر^۳ (۲۰۰۳) با ۱۹۵ بار ارجاع تحت عنوان «تئوری بازارهای کارا در برابر مالی رفتاری»، کامپبل^۴ (۲۰۰۰) با ۱۵۷ بار ارجاع تحت عنوان «قیمت‌گذاری دارایی در هزارمین سال»، پژوهش دنیل، هرشلیفر و تیوه (۲۰۰۲) با ۱۱۷ بار ارجاع تحت عنوان «روان‌شناسی سرمایه‌گذار در بازارهای سرمایه: شواهد و خط‌مشی‌های مفهومی» که تأثیر تورش‌های رفتاری بر رفتار سرمایه‌گذار و قیمت‌ها را مورد بررسی قرار دادند و همچنین مالمندیر و شانتی‌کمار^۵ (۲۰۰۷) نیز با ۱۱۷ بار ارجاع تحت عنوان «آیا سرمایه‌گذاران کوچک نسبت به محرک‌ها ساده‌لوح (بی‌دقت) هستند؟» می‌باشد. همچنین از بین پژوهش‌های نگاره شماره (۴)، تنها پژوهشی که در آمریکا منتشر نشده است، پژوهش هنریچ، هین و نورن زایان^۶ (۲۰۱۰) است که در کانادا به چاپ رسیده است.

همبستگی بین پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در ایران براساس قلمرو زمانی

فرضیه سوم به همبستگی بین پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی و پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه مالی رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی پرداخته است. اولین پژوهش در ایران با کلمه کلیدی مالی رفتاری در سال ۱۳۸۳ توسط تلنگی (۱۳۸۳) در مجله تحقیقات مالی با عنوان تقابل «نظریه نوین مالی و مالی رفتاری» به چاپ رسیده است. در این پژوهش نقاط ضعف و قوت پارادایم رفتاری و عقلایی (کلاسیک‌ها) مرور گردیده که نتیجه‌گیری نهایی این پژوهش نشان‌دهنده نقش انکارناپذیر مالی رفتاری در تبیین رفتار بازار است؛ همچنین در این پژوهش مزایای عمده مالی رفتاری نظیر شناسایی الگوهای رفتاری متناقض و تبیین فرآیند ایجاد بازده و از سوی دیگر نقایص آن نظیر محدودیت در مبنای تجربی و مفهومی و عدم تشخیص و شناخت گزینه‌های منطقی، عنوان گردیده است.

¹ Fama

² Abreu & Brunnermeier

³ Shiller

⁴ Campbell

⁵ Malmendier & Shanthikumar

⁶ Henrich, Heine & Norenzayan

همچنین در همان سال پژوهشی دیگر نیز توسط راعی و فلاح‌پور (۱۳۸۳) در مجله تحقیقات مالی با عنوان «مالی رفتاری رویکردی متفاوت در حوزه مالی» به چاپ رسید که در این مطالعه آربیتراژ و روان‌شناسی به عنوان دو پایه مالی رفتاری معرفی شد و بیان گردید که سرمایه‌گذاران عقلایی به راحتی آربیتراژ را به دلیل پذیرش برخی از ریسک‌ها نمی‌پذیرند و همچنین رفتار و قضاوت سرمایه‌گذاران و خطاهایی که اشخاص در هنگام قضاوت مرتکب می‌شوند، با روان‌شناسی بررسی می‌شود.

اولین پژوهش با کلمه کلیدی اقتصاد رفتاری در ایران سال ۱۳۸۲ توسط عرفانی (۱۳۸۲) در مجله تحقیقات اقتصادی تحت عنوان «اندیشه‌های اقتصادی دنیل کانمن برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۲۰۰۲» به چاپ رسید. در این مطالعه عنوان گردید دنیل کانمن با استفاده از بینش روان‌شناسی، ادراکی راجع به فرآیندهای روانی پاسخ‌گویی به سؤالات و شکل‌گیری قضاوت و انتخاب‌ها پیدا کرده و در فهم بهتر چگونگی اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی کمک شایان توجهی نمود. همچنین بیان گردید کانمن مدل عقلایی پذیرفته شده را به چالش کشیده و نشان داد رفتار مردم بیشتر توسط انگیزه‌های روان‌شناسی تعیین می‌شود.

اولین پژوهش بین‌المللی دارای لغت اقتصاد رفتاری در سال ۱۹۶۷ تحت عنوان «تجارب اقتصاد رفتاری» از مجله علم رفتاری منتشر شده است. هدف این پژوهش تکرار تجارب سیگال و فورکر در زمینه انحصار دوگانه و حق امتیاز دو سویه و کشف رابطه‌ای بین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی فرهنگی که بر تصمیم‌گیری‌های تجاری تأثیر دارند، بود (جانسون و کوهان^۱، ۱۹۶۷) و اولین پژوهش که دارای واژه مالی رفتاری بود در سال ۱۹۸۷ تحت عنوان «به کارگیری مالی رفتاری به منظور بودجه‌بندی سرمایه‌ای - فسخ قرارداد» بود که در مجله مدیریت مالی به چاپ رسید. این پژوهش بیان می‌کند که مدیران استانداردهای تئوری مالی را بنا کردند و از رویکرد ارزش فعلی خالص به منظور انتخاب یا فسخ پروژه‌های سرمایه‌گذاری استفاده می‌کنند (استاتمن و کالدول^۲، ۱۹۸۷).

با توجه به موارد فوق می‌توان این واقعیت را نتیجه گرفت که در جهان و ایران اقتصاد رفتاری قبل از مالی رفتاری به وجود آمده است. در نتیجه مالی رفتاری شاخه‌ای از اقتصاد رفتاری می‌باشد. البته اولین پژوهش بین‌المللی دارای لغت اقتصاد رفتاری همان‌طور که قبلاً گفته شده در سال ۱۹۶۷ میلادی برابر با ۱۳۴۵ شمسی منتشر شده و این در حالی است که در ایران اولین پژوهش با اقتصاد رفتاری در سال ۱۳۸۲ حدوداً با ۳۷ سال تأخیر نسبت به اولین پژوهش بین‌المللی با این کلمه کلیدی به چاپ

¹ Johnson & Cohen

² Statman & Caldwell

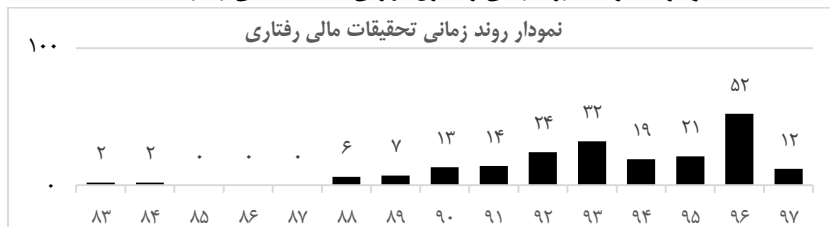
رسیده است. همچنین اولین پژوهش بین‌المللی با کلمه کلیدی مالی رفتاری در سال ۱۹۸۷ میلادی برابر با ۱۳۶۵ شمسی منتشر شد. در صورتی که در ایران اولین پژوهش با این کلمه کلیدی در سال ۱۳۸۳، با ۱۸ سال تأخیر نسبت به اولین پژوهش بین‌المللی به چاپ رسید. لذا می‌توان گفت که اولین پژوهش مالی رفتاری در ایران نسبت به اقتصاد رفتاری با فاصله زمانی کمتری با پژوهش‌های بین‌المللی به چاپ رسیده است. در واقع پژوهش‌های مالی رفتاری در ایران در سال ۲۰۰۵ و سه سال بعد از این که دانیل کاهنمن جایزه نوبل اقتصاد سال ۲۰۰۲ را برنده شد، شروع گردید. نمودار شماره (۲) و نگاره شماره (۵) و نمودار شماره (۳) و نگاره شماره (۶) روند زمانی و جدول فراوانی پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری را نشان می‌دهد.

نگاره شماره ۵: فراوانی تحقیقات مالی رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی

سال	تعداد پژوهش‌ها	درصدی از کل
۱۳۸۳	۲	۰,۹۸
۱۳۸۴	۲	۰,۹۸
۱۳۸۵	۰	۰
۱۳۸۶	۰	۰
۱۳۸۷	۰	۰
۱۳۸۸	۶	۲,۹۴
۱۳۸۹	۷	۳,۴۳
۱۳۹۰	۱۳	۶,۳۷
۱۳۹۱	۱۴	۶,۸۶
۱۳۹۲	۳۴	۱۱,۷۶
۱۳۹۳	۳۲	۱۵,۶۹
۱۳۹۴	۱۹	۹,۳۱
۱۳۹۵	۲۱	۱۰,۲۹
۱۳۹۶	۵۲	۲۵,۴۹
۱۳۹۷	۱۲	۵,۸۸
مجموع	۲۰۴	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار شماره ۲: روند زمانی و جدول فراوانی تحقیقات مالی رفتاری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نگاره شماره (۶) نشان می‌دهد از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ پژوهش‌ها روند کاهشی و از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ روند افزایشی و طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ روند افزایشی ولی نسبت سال ۱۳۹۳ کاهش داشته است. در سال ۱۳۹۶ بیشترین پژوهش در زمینه مالی رفتاری به چاپ رسیده و در نهایت سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است.

نگاره شماره ۶: فراوانی تحقیقات اقتصاد رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی

سال	تعداد مقالات	درصدی از کل
۱۳۸۲	۱	۱,۶۴
۱۳۸۳	۱	۱,۶۴
۱۳۸۴	۰	۰
۱۳۸۵	۰	۰
۱۳۸۶	۰	۰
۱۳۸۷	۰	۰
۱۳۸۸	۲	۳,۲۸
۱۳۸۹	۰	۰
۱۳۹۰	۳	۴,۹۲
۱۳۹۱	۳	۴,۹۲
۱۳۹۲	۷	۱۱,۴۸
۱۳۹۳	۷	۱۱,۴۸
۱۳۹۴	۳	۴,۹۲
۱۳۹۵	۱۲	۱۹,۶۷
۱۳۹۶	۱۸	۲۹,۵۱
۱۳۹۷	۴	۶,۵۶
مجموع	۶۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نمودار شماره ۳: روند زمانی و جدول فراوانی تحقیقات اقتصاد رفتاری

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نگاره شماره (۸) نشان‌دهنده این است که در سال ۱۳۹۶ بیشترین پژوهش با کلمه اقتصاد رفتاری به چاپ رسیده است و روند پژوهش‌های رفتاری از سال ۱۳۸۲ تقریباً افزایشی بوده است. آزمون همبستگی پیرسون برای فراوانی گزارش شده در نگاره شماره‌های (۷) و (۸) حاکی از وجود همبستگی معنادار ۶۳ درصد در سطح خطای یک هزار می‌باشد. از این رو می‌توان گفت بین پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه اقتصاد رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی و پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد، در حوزه مالی رفتاری بر مبنای قلمرو زمانی همبستگی معناداری وجود دارد و فرضیه دوم تأیید شده و با پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) سازگار است.

مجلات‌ی که بیشترین تعداد پژوهش‌های رفتاری را داشته‌اند

مجله دانش سرمایه‌گذاری ۲۰۴ پژوهش، از سال ۱۳۸۳ تا خرداد ۱۳۹۷ به چاپ رسانده است که ۳۴ پژوهش مربوط به حوزه مالی رفتاری است که حدوداً ۱۶٫۶۷ درصد می‌شود و بالاترین رتبه را در بین مجلات داخلی به خود اختصاص داده است. به‌علاوه مجله اقتصاد تطبیقی، اقتصاد و بانکداری اسلامی، پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، پژوهشنامه اقتصادی، جستارهای اقتصادی، سیاست‌های مالی و اقتصادی، مطالعات اقتصاد اسلامی، مطالعات و سیاست‌های اقتصادی، معرفت اقتصاد اسلامی، هر کدام با یک پژوهش در پائین‌ترین رتبه قرار دارند. مجله دانش سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۱ شروع به فعالیت کرده است که انتشارات آن در راستای توسعه دانش سرمایه‌گذاری و ارائه راه‌حل برای حل مسائل بنگاه‌های اقتصادی و نهادهای مالی است که به‌عنوان نشریه علمی انجمن مهندسی مالی ایران می‌باشد. همچنین این نشریه بیشترین تعداد پژوهش در زمینه مالی رفتاری را در سال ۱۳۹۶ که

جمعاً ۱۰ مقاله می‌باشد، به چاپ رسانده است. در نگاره شماره (۷) مجلاتی که پژوهش‌های مالی رفتاری را در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۷ را به چاپ رسانده‌اند به ترتیب اولویت آورده شده‌اند.

نگاره شماره ۷: مجلاتی که بیشترین تعداد پژوهش مالی رفتاری را داشته‌اند

عنوان	تعداد	درصد
دانش سرمایه‌گذاری	۳۴	۱۶,۶۷
مدیریت دارایی و تأمین مالی	۲۳	۱۱,۲۷
تحقیقات مالی	۲۰	۹,۸
پژوهش‌های حسابداری مالی	۱۴	۶,۸۶
دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۱۳	۶,۳۷
مطالعات تجربی حسابداری مالی	۱۱	۵,۳۹
راهبرد مدیریت مالی	۹	۴,۴۱
مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	۷	۳,۴۳
پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی	۶	۲,۹۴
فصلنامه بورس اوراق بهادار	۵	۲,۴۵
چشم‌انداز مدیریت مالی	۵	۲,۴۵
تحقیقات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۵	۲,۴۵
حسابداری ارزشی و رفتاری	۴	۱,۹۶
پیشرفت‌های حسابداری	۴	۱,۹۶
بررسی‌های حسابداری و حسابرسی	۴	۱,۹۶
مطالعات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۳	۱,۴۷
فصلنامه حسابداری مالی	۳	۱,۴۷
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۳	۱,۴۷
حسابداری مالی	۳	۱,۴۷
پژوهش‌های تجربی حسابداری	۳	۱,۴۷
International Journal of Finance and Managerial Accounting	۳	۱,۴۷
دانش حسابداری	۲	۰,۹۸
حسابداری مدیریت	۲	۰,۹۸
چشم‌انداز مدیریت صنعتی	۲	۰,۹۸
پژوهشنامه اقتصادی	۲	۰,۹۸

عنوان	تعداد	درصد
اقتصاد مالی	۲	۰,۹۸
معرفت اقتصاد اسلامی	۱	۰,۴۹
مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	۱	۰,۴۹
مطالعات اقتصاد اسلامی	۱	۰,۴۹
سیاست‌های مالی و اقتصادی	۱	۰,۴۹
سیاست‌های مالی و اقتصادی	۱	۰,۴۹
دانش حسابداری مالی	۱	۰,۴۹
چشم‌انداز مدیریت بازرگانی	۱	۰,۴۹
جستارهای اقتصادی	۱	۰,۴۹
پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی	۱	۰,۴۹
پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی	۱	۰,۴۹
اقتصاد و بانکداری اسلامی	۱	۰,۴۹
اقتصاد تطبیقی	۱	۰,۴۹
جمع	۲۰۴	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در زمینه اقتصاد رفتاری نیز، مجله مدیریت دارایی و تأمین مالی با مجموع ۱۰ پژوهش از ۶۱ پژوهش بالاترین رتبه در این حوزه را از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۷ به خود اختصاص داده است. در نگاره (۸) مجلاتی که پژوهش‌های اقتصاد رفتاری را در بازه زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۷ را به چاپ رسانده‌اند به ترتیب اولویت آورده شده‌اند.

نگاره شماره ۸: مجلاتی که بیشترین تعداد پژوهش اقتصاد رفتاری را داشته‌اند

عنوان	تعداد	درصد
مدیریت دارایی و تأمین مالی	۱۰	۱۶,۳۹
تحقیقات مالی	۴	۶,۵۶
اقتصاد تطبیقی	۴	۶,۵۶
مدل‌سازی اقتصادی	۴	۶,۵۶
اقتصاد مالی	۳	۴,۹۲
پژوهش‌های حسابداری مالی	۳	۴,۹۲

عنوان	تعداد	درصد
پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی	۳	۴,۹۲
دانش سرمایه‌گذاری	۳	۴,۹۲
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۲	۳,۲۸
اقتصاد اسلامی	۲	۳,۲۸
پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی	۲	۳,۲۸
تحقیقات اقتصادی	۲	۳,۲۸
جستارهای اقتصادی	۲	۳,۲۸
سیاست‌گذاری اقتصادی	۲	۳,۲۸
بررسی‌های حسابداری و حسابرسی	۱	۱,۶۴
مطالعات حسابداری و حسابرسی انجمن حسابداری ایران	۱	۱,۶۴
حسابداری مدیریت	۱	۱,۶۴
مطالعات تجربی حسابداری مالی	۱	۱,۶۴
دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۱	۱,۶۴
اقتصاد انرژی ایران	۱	۱,۶۴
اقتصاد پولی مالی	۱	۱,۶۴
اقتصاد شهری	۱	۱,۶۴
اقتصاد و بانکداری اسلامی	۱	۱,۶۴
پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی	۱	۱,۶۴
پژوهش‌های اقتصادی ایران	۱	۱,۶۴
مطالعات اقتصاد اسلامی	۱	۱,۶۴
مطالعات و سیاست‌های اقتصادی	۱	۱,۶۴
تحقیقات توسعه اقتصادی	۱	۱,۶۴
نظریه‌های کاربردی اقتصاد	۱	۱,۶۴
جمع	۶۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

پژوهش‌های منتشرشده در مجلات علمی پژوهشی مطابق با تئوری چشم‌انداز و تولیدات علمی برتر در مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در جهان

اثرگذارترین پژوهشگران در زمینه اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری پژوهش کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) می‌باشد. کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) تئوری چشم‌انداز را بیان نمودند. نظریه چشم‌انداز حالتی از ذهن را بیان می‌کند که انتظار می‌رود فرآیندهای تصمیم‌گیری شخصی را تحت تأثیر قرار دهد. مفاهیم اساسی این نظریه عبارت‌اند از پشیمان‌گریزی، زبان‌گریزی، حسابداری ذهنی و کنترل شخصی. نگاره شماره (۹) پژوهش‌های انجام شده در مجلات مورد تأیید وزارت علوم در زمینه مفاهیم نظریه چشم‌انداز را نشان می‌دهد.

نگاره شماره ۹: پژوهش‌های منتشر شده در نشریات علمی پژوهشی حسابداری، مالی و اقتصاد مطابق با مفاهیم اساسی نظریه چشم‌انداز

کلمه کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدا	تعداد پژوهش‌ها با کلمه کلیدی موردنظر	پژوهش‌ها با کلمه کلیدی موردنظر نسبت به کل پژوهش‌ها
حسابداری ذهنی	مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	۱۹۸	۱	۰,۵
	پژوهش‌های تجربی حسابداری	۲۵۵	۱	۰,۳۹
	دانش سرمایه‌گذاری	۳۱۶	۳	۰,۹۴
	پژوهش‌های حسابداری مالی	۲۴۸	۱	۰,۴
	دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۲۶۴	۳	۱,۱۳
	دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۳۱۸	۱	۰,۳۱
	حسابداری مدیریت	۲۹۱	۱	۰,۳۴
	مجموع	۱۸۹۰	۱۱	۰,۵۹
زبان‌گریزی	مطالعات تجربی حسابداری مالی	۲۴۲	۱	۰,۴۱
	دانش سرمایه‌گذاری	۳۱۶	۲	۰,۶۳
	دانش مالی تحلیل اوراق بهادار	۳۱۸	۲	۶,۲
	تحقیقات مالی	۳۵۰	۱	۰,۲۸
	چشم‌انداز مدیریت مالی	۱۱۹	۱	۰,۸۴
	مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	۱۹۸	۱	۰,۵

کلمه کلیدی	نام نشریه	تعداد کل پژوهش‌ها از ابتدا	تعداد پژوهش‌ها با کلمه کلیدی مورد نظر	پژوهش‌ها با کلمه کلیدی مورد نظر نسبت به کل پژوهش‌ها
	مجموع	۱۵۴۳	۸	۰,۵۱
پشیمان‌گریزی	دانش سرمایه‌گذاری	۳۱۶	۱	۰,۳۱
	مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار	۱۹۸	۱	۰,۵
	مجموع	۵۱۴	۲	۰,۳۸
کنترل شخصی	International Journal of Finance and Managerial Accounting	۶۱	۱	۱,۶۳
	مجموع	۶۱	۱	۱,۶۳

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش تعیین سهم پژوهش‌های مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری در مجلات مورد تأیید وزارت علوم می‌باشد؛ بنابراین در راستای دستیابی به این هدف نشریات در زمینه‌های حسابداری، مالی و اقتصاد از سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استخراج شده و سپس مورد بررسی قرار گرفتند که به‌طور کلی مجموعاً ۶۷ نشریه حداقل یک پژوهش در بازه زمانی ۱۳۸۲ تا خرداد ۱۳۹۷ با واژگان کلیدی مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری به چاپ رسانده‌اند که مجموع پژوهش‌های این نشریات ۱۳۰۱۶ پژوهش از ابتدای تأسیس تا سی خرداد ۱۳۹۷ است. از این تعداد ۲۰۴ پژوهش، در حوزه مالی رفتاری و ۶۱ پژوهش در حوزه اقتصاد رفتاری منتشر کرده‌اند؛ بنابراین سهم پژوهش‌ها با در حوزه مالی رفتاری ۲,۴۲ درصد و در حوزه اقتصاد رفتاری ۱,۳۲ درصد می‌باشد. بیشترین تعداد پژوهش در زمینه مالی رفتاری را نشریه دانش سرمایه‌گذاری داشته است و سال ۱۳۹۶ بیشترین تعداد پژوهش در این زمینه به چاپ رسیده است. بیشترین تعداد پژوهش‌ها در زمینه اقتصاد رفتاری در مجله مدیریت دارایی و تأمین مالی منتشر شده است. همچنین نتایج بیانگر این است که در ایران اولین پژوهش با کلمه کلیدی اقتصاد رفتاری در سال ۱۳۸۲ و اولین پژوهش با کلمه کلیدی مالی رفتاری در سال ۱۳۸۳ به چاپ رسیده است؛ بنابراین می‌توان گفت شاخه اقتصاد رفتاری در ایران نسبت به مالی رفتاری مقدم‌تر است که این مورد با نتایج پژوهش کوستا، کاروالهو و موریرا (۲۰۱۹) مطابقت دارد که

در پژوهش خود متذکر شده‌اند. اولین پژوهش با کلمه اقتصاد رفتاری در سال ۱۹۶۷ و با کلمه مالی رفتاری در سال ۱۹۸۷ به چاپ رسیده است؛ بنابراین با این اوصاف می‌توان اظهار کرد که شاخه مالی رفتاری برگرفته از علم اقتصاد رفتاری است. این واقعیتی است که کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) و تومر (۲۰۰۷) در پژوهش‌های خود اثبات کرده‌اند.

مطالعه حاضر اهمیت پژوهش نویسندگانی همچون کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) را به خوبی محرز کرده است. پژوهش کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) جزء تولیدات علمی برتر می‌باشد که دارای ۴۴۷ بار ارجاع می‌باشد. تئوری چشم‌انداز و تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری در شرایط ریسکی در آن تشریح شده است. به‌طور کلی پژوهش کاهنمن و تورسکی (۱۹۷۹) تئوری‌های کلاسیک را نقض می‌کند و عوامل روان‌شناختی تأثیرگذار بر اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ بنابراین آن‌ها از پیشگامان اقتصاد رفتاری و مالی رفتاری به‌شمار می‌روند. یکی دیگر از پژوهشگران اثرگذار در زمینه مالی رفتاری فاما (۱۹۹۸) می‌باشد که مقاله آن با عنوان کارایی بازار، بازده‌های بلندمدت مالی رفتاری با ۸۶۰ ارجاع می‌باشد.

پژوهش مالی رفتاری با سهم ۲,۴۲ درصدی بخش اندکی از پژوهش‌ها را به‌خود اختصاص داده است. ولی از آنجا که با شناسایی فاکتورهای روان‌شناختی در مالی رفتاری عملکرد مالی بهبود می‌یابد و درک صحیح‌تری برای سرمایه‌گذاران هنگام تصمیم‌گیری فراهم می‌شود، بنابراین نیاز به توجه و تمرکز بیشتر پژوهشگران در این حوزه پژوهشی و اهمیت دادن به این حوزه در ایران احساس می‌گردد. این پژوهش از دیدگاه علمی موجب کمک به توسعه رشته مالی رفتاری و اقتصاد رفتاری می‌شود و نتایج علمی پژوهشگران را به‌طور خلاصه نشان می‌دهد. همچنین طبقه‌بندی ادبیات موجود در حوزه عوامل روان‌شناختی امور مالی رفتاری که در قسمت ادبیات انجام گردید، فرصت‌های بالقوه را برای تحقیقات آتی فراهم می‌کند. از آنجا که پژوهش‌های بین‌رشته‌ای در حال گسترش است، این احتمال وجود دارد که در آینده همکاری بیشتری بین مالی و جامعه‌شناسی برقرار گردد. پژوهشگران و متخصصین بین‌رشته‌ای اغلب مرزهای انضباطی را با فرض گرفتن یک ایده یا مفهوم از سایر رشته‌های علمی می‌شکنند، بنابراین پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی به ارتباط بین جامعه‌شناسی و مالی و پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه پرداخته شود.

منابع و مأخذ

- 1- Abreu, D., & Brunnermeier, M. K. (2003). Bubbles & crashes. *Econometrica*, 71(1), 173-204.
- 2- Altman, M. (2012). Implications of behavioural& economics for financial literacy and public policy. *The Journal of Socio-Economics*, 41(5), 677-690.
- 3- André, P., Balkau, B., Born, C., Charles, M. A., Eschwège, E., & DESIR Study Group. (2006). Three-year increase of gamma-glutamyltransferase level and development of type 2 diabetes in middle-aged men and women: the DESIR cohort. *Diabetologia*, 49(11), 2599-2603.
- 4- Barber, B. M., & Odean, T. (1999). The courage of misguided convictions. *Financial Analysts Journal*, 55(6), 41-55.
- 5- Barberis, N., & Thaler, R. (2003). A survey of behavioral finance. *Handbook of the Economics of Finance*, 1, 1053-1128.
- 6- Bickel, W. K., & Marsch, L. A. (2001). Toward a behavioral economic understanding of drug dependence: delay discounting processes. *Addiction*, 96(1), 73-86.
- 7- Blattman, C., & Miguel, E. (2010). Civil war. *Journal of Economic literature*, 48(1), 3-57.
- 8- Bollen, J., Mao, H., & Zeng, X. (2011). Twitter mood predicts the stock market. *Journal of computational science*, 2(1), 1-8.
- 9- Camerer, C. (1999). Behavioral economics: Reunifying psychology and economics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 96(19), 10575-10577.
- 10- Camerer, C. and Loewenstein, G. (2004) Behavioral economics: past, present, future. *Advances in Behavioral Economics* (New York: Princeton University Press).

- 11- Camerer, C., Issacharoff, S., Loewenstein, G., O'donoghue, T., & Rabin, M. (2003). Regulation for Conservatives: Behavioral Economics and the Case for" Asymmetric Paternalism", *University of Pennsylvania law review*, 151(3), 1211-1254.
- 12- Campbell, J. Y. (2000). Asset pricing at the millennium. *The Journal of Finance*, 55(4), 1515-1567.
- 13- Campos-Vazquez, R. M., & Cuijly, E. (2014). The role of emotions on risk aversion: a prospect theory experiment, *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 50, 1-9.
- 14- Costa, D. F., Carvalho, F. D. M., & Moreira, B. C. D. M. (2019). Behavioral Economics and Behavioral Finance: A Bibliometric Analysis of the Scientific Fields. *Journal of Economic Surveys*, 33(1), 3-24.
- 15- Daniel, K., Hirshleifer, D., & Teoh, S. H. (2002). Investor psychology in capital markets: Evidence and policy implications. *Journal of monetary economics*, 49(1), 139-209.
- 16- Erfani, A, Economic Thoughts Daniel Kanman won the Nobel Prize in Economics in 2002. (2003). *Financial Research Journal*, 38(3), 131-144. (In Persian)
- 17- Fama, E. F. (1998). Market efficiency, long-term returns, and behavioral finance, *Journal of financial economics*, 49(3), 283-306.
- 18- Gudmundsson, S. V., & Lechner, C. (2013). Cognitive biases, organization, and entrepreneurial firm survival. *European Management Journal*, 31(3), 278-294.
- 19- Henrich, J., Heine, S.J. and Norenzayan, A. (2010) the weirdest people in the world?, *Behavioral and Brain Sciences* 33(2-3): 61-83.
- 20- Jing, G. U., Hao, C., & Xian, Z. (2013). Influence of psychological and emotional factors on the venture enterprise value and the investment decision-making. *Procedia Computer Science*, 17, 919-929.

- 21- Johnson, H. L., & Cohen, A. M. (1967). Experiments in behavioral economics: Siegel and Fouraker revisited. *Behavioral science*, 12(5), 353-372.
- 22- Kahneman, D. and Tversky, A. (1979) Prospect theory: an analysis of decision under risk. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 47: 263–291.
- 23- Kalra Sahi, S. (2012). Neurofinance and investment behaviour. *Studies in Economics and Finance*, 29(4), 246-267.
- 24- Keil, M., Depledge G., & Rai, A. (2007). Escalation: The role of problem recognition and cognitive bias. *Decision Sciences*, 38(3), 391-421.
- 25- Kishore, R. (2014). Theory of behavioural finance and its application to property market: a change in paradigm. *Australian Property Journal*, 38(2), 105.
- 26- Lord, C. G., Ross, L., & Lepper, M. R. (1979). Biased assimilation and attitude polarization: The effects of prior theories on subsequently considered evidence. *Journal of personality and social psychology*, 37(11), 2098.
- 27- Malmendier, U., & Shanthikumar, D. (2007). Are small investors naive about incentives?, *Journal of Financial Economics*, 85(2), 457-489.
- 28- Markowitz, H. (1952). Portfolio selection. *The journal of finance*, 7(1), 77-91.
- 29- Myerson, J., & Green, L. (1995). Discounting of delayed rewards: Models of individual choice. *Journal of the experimental analysis of behavior*, 64(3), 263-276.
- 30- Nevins, D. (2004). Goals-based investing: Integrating traditional and behavioral finance. *The Journal of Wealth Management*, 6(4), 8-23.
- 31- Petry, N. M., Bickel, W. K., & Arnett, M. (1998). Shortened time horizons and insensitivity to future consequences in heroin addicts. *Addiction*, 93(5), 729-738.
- 32- Raei, R & Fallah por, S. (2004). Behavioral finance, different approaches in the financial field. *Financial Research Journal*, 18, 77-106. (In Persian)

- 33- Savage, L. J. (1972). The foundations of statistics. *Courier Corporation*.
- 34- Shabahng, R. Accounting Theroy, (2017) Volume I, Tehran, Audit *Organization Publications*, No. 157. (In Persian)
- 35- Sharpe, W. F. (1964). Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk. *The journal of finance*, 19(3), 425-442.
- 36- Shefrin, H. (2001). Behavioral corporate finance. *Journal of applied corporate finance*, 14(3), 113-126.
- 37- Shefrin, H., & Statman, M. (1985). The disposition to sell winners too early and ride losers too long: Theory and evidence. *The Journal of finance*, 40(3), 777-790.
- 38- Shefrin, H., & Statman, M. (1994). Behavioral capital asset pricing theory. *Journal of financial and quantitative analysis*, 29(3), 323-349.
- 39- Shiller, R. J. (1995). Conversation, information, and herd behavior. *The American economic review*, 85(2), 181-185.
- 40- Shiller, R. J. (2003). From efficient markets theory to behavioral finance. *Journal of economic perspectives*, 17(1), 83-104.
- 41- Shleifer, A. (2000). Inefficient markets: *An introduction to behavioural finance*. OUP Oxford.
- 42- Simon, H. A. (1955). A behavioral model of rational choice. *The quarterly journal of economics*, 69(1), 99-118.
- 43- Simon, H. A. (1956). Rational choice and the structure of the environment. *Psychological review*, 63(2), 129.
- 44- Smith, A. (1822). *The theory of moral sentiments*, (Vol. 1). J. Richardson.
- 45- Smith, A. (1846). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. A. & C. Black, and w. Tait.

- 46- Statman, M., & Caldwell, D. (1987). Applying behavioral finance to capital budgeting: project terminations. *Financial Management*, 7-15.
- 47- Talangi, A. (2004). The Contradiction of Modern Financial and Behavioral Finance. *Financial Research Journal*, 6(1) 3-25. *(In Persian)*
- 48- Tomer, J. F. (2007). What is behavioral economics?, *The Journal of Socio-Economics*, 36 (3), 463–479.
- 49- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124-1131.
- 50- Von Neumann, J. and Morgenstern, O. (1947), *Theory of Games and Economic Behavior*, 2nd rev. ed. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- 51- Hursh, S.R. (1984) Behavioral economics. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 42(3): 435–452.
- 52- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of personality and social psychology*, 39(5), 806.